

**การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการพัฒนาที่มีคุณภาพ
ของการบริหารสถานศึกษา***
**APPLICATION OF THE FOUR IDDHIPAD OF POWER IN QUALITY
DEVELOPMENT OF EDUCATIONAL ADMINISTRATION**

พระครูปริยัติโสภณกิจ¹, พระปลัดฮอนด้า วาตสโท² และ ยิ่งสรรค์ หาพา³

Phrakhru Pariyattisobhonkit¹, Phra Honda Vadasuddo², and Yingsan Hapha³

¹⁻³มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ประเทศไทย

¹⁻³ Mahachulalongkornrajavidyalaya University, KhonKaen Campus, Thailand

Corresponding Author's Email: Thammaruk.2553@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักอิทธิบาท 4 ประกอบด้วยฉันทะ, วิริยะ, จิตตะ, และวิมังสา เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการบริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืน การสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรผ่านการสนับสนุนสภาพแวดล้อมการทำงานและการกำหนดเป้าหมายร่วมกันช่วยเสริมสร้างความพึงพอใจในงาน และการทุ่มเทในการพัฒนาสถานศึกษาอย่างเต็มที่ (ฉันทะ) ความพากเพียรในการเผชิญปัญหาและบริหารทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนและเสริมศักยภาพของบุคลากร (วิริยะ) ความเอาใจใส่ในการติดตามผลและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างทุกฝ่าย จะส่งเสริมบรรยากาศที่อบอุ่นและร่วมมือกันในองค์กร (จิตตะ) การใช้ปัญญาในการวางแผนเชิงกลยุทธ์และการตัดสินใจอย่างรอบคอบ ช่วยพัฒนากระบวนการบริหารและเพิ่มความโปร่งใสในองค์กร (วิมังสา) การนำหลักอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษาจะช่วยสร้างความสำเร็จในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและความยั่งยืนของสถานศึกษา การนำหลักอิทธิบาท 4 มาใช้ในการบริหารสถานศึกษา จะช่วยให้โรงเรียนสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี และสร้างความยั่งยืนในการพัฒนาการศึกษา ผู้นำสถานศึกษาที่สามารถผสมผสานหลักธรรมเหล่านี้เข้ากับการบริหารจะช่วยให้เกิดความก้าวหน้าและความสุขในองค์กรอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: อิทธิบาท 4. คุณภาพ, การบริหารสถานศึกษา

* Received 5 January 2025; Revised 30 January 2025; Accepted 10 January 2025

Abstract

This article aims to study the Four Iddhipāda of influence, consisting of chanda, viriya, citta, and vimangsa, as important tools for developing the quality of educational administration to be effective and sustainable. Motivating personnel through supporting the work environment and setting common goals helps to enhance job satisfaction and dedication to the development of the educational institution to the fullest (chanda). Perseverance in facing problems and managing resources effectively helps to develop the quality of teaching and learning and enhance the potential of personnel (viriya). Attention to following up and building good relationships among all parties will promote a warm and cooperative atmosphere in the organization (citta). Using wisdom in strategic planning and careful decision-making helps to develop the management process and increase transparency in the organization (vimangsa). Applying the Four Iddhipāda of influence in educational administration will help to create success in developing the quality of education and sustainability of the educational institution.

Keywords: Four Iddhipāda, Quality, Educational Administration

บทนำ

คุณภาพเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อความสำเร็จขององค์กร โดยเฉพาะในด้านการสร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้รับบริการ เหตุผลหลักที่ผู้คนเลือกใช้บริการขององค์กรใดองค์กรหนึ่งคือระดับความพึงพอใจที่ได้รับ คุณภาพไม่เพียงช่วยสร้างความพึงพอใจเท่านั้น แต่ยังส่งเสริมการลดต้นทุนโดยการลดค่าใช้จ่ายและความสูญเสียในกระบวนการทำงาน (ทวี มณีสาย, 2563 : หน้า 118) การดำเนินงานที่มีคุณภาพช่วยให้องค์กรสามารถผลิตสินค้าและบริการได้ตรงเวลา ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความพึงพอใจให้กับผู้รับบริการ อีกทั้งคุณภาพยังช่วยยกระดับความต้องการของผู้บริโภค โดยทำให้พวกเขายินดีจ่ายในราคาที่สูงขึ้นสำหรับผลิตภัณฑ์หรือบริการที่ดีกว่า ตอบสนองความต้องการได้มากกว่า และสร้างความพึงพอใจได้มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ การดำเนินงานด้วยมาตรฐานคุณภาพยังช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคลากรในองค์กร การมีกระบวนการทำงานที่มีประสิทธิภาพทำให้การทำงานสะดวกขึ้น ลดเวลาในการทำงาน และช่วยเสริมสร้างขวัญกำลังใจของพนักงานวิวัฒนาการของคุณภาพเป็นกระบวนการที่ไม่มีที่สิ้นสุด มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาอยู่ตลอดเวลา องค์กรที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพ

อย่างต่อเนื่องจึงสามารถสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันและความยั่งยืนในระยะยาวได้อย่างมีประสิทธิภาพ (รังสิมา มั่นใจอารีย์, 2547 : 5)

การศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับระบบประชาธิปไตย และพัฒนาศักยภาพของประชาชนให้กลายเป็นกำลังสำคัญของประเทศ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาพลเมืองให้มีคุณภาพในทุกมิติ ทั้งด้านความรู้ ความสามารถ และการเป็นผู้ที่พร้อมแข่งขันและร่วมมืออย่างสร้างสรรค์ในเวทีโลก ด้วยเหตุนี้ คุณภาพการศึกษาจึงกลายเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษา (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2562 : 1) สถานศึกษาที่มีคุณภาพจำเป็นต้องบริหารจัดการเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมและมาตรฐานการศึกษาของชาติ โรงเรียนจำเป็นต้องดำเนินการบริหารการเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ผลลัพธ์จากกระบวนการจัดการศึกษาสามารถตอบสนองต่อความต้องการและสร้างความพึงพอใจให้กับผู้รับบริการ (ศศิวิมล ทิมพิทักษ์, 2556 : 3) อย่างไรก็ตาม จากการปฏิรูปการศึกษาไทย พบว่ายังมีโรงเรียนจำนวนมากที่ไม่สามารถผ่านเกณฑ์มาตรฐานตามการประเมินของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) หรือ สมศ. ปัญหาที่พบ ได้แก่ การขาดแคลนครูทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ การบริหารจัดการที่ขาดประสิทธิภาพและแรงจูงใจในการพัฒนา รวมถึงการนำเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาไปใช้ในการเรียนการสอนอย่างจำกัด (Lunenbergs, 2004 : p.40) นอกจากนี้ ผลการทดสอบคุณภาพนักเรียนไทยจากองค์กรทั้งในและต่างประเทศยังชี้ให้เห็นว่าระบบการศึกษาไทยไม่สามารถเตรียมคนให้มีความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิต อีกทั้งศักยภาพในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของประเทศยังอยู่ในระดับต่ำ การพัฒนาคุณภาพการศึกษายังไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก ด้วยความท้าทายเหล่านี้ การศึกษาไทยจำเป็นต้องเร่งปรับตัว โดยเน้นการพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่องในทุกมิติ เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันและความยั่งยืนในระยะยาวทั้งในระดับบุคคลและระดับประเทศ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2563 : 1)

การบริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องดำเนินการภายใต้ระเบียบและแนวทางที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด โดยยึดหลักธรรมาภิบาลเป็นกรอบสำคัญ ซึ่งประกอบด้วย หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 : 30) ทั้งนี้ หลักคุณธรรมถือเป็นหัวใจสำคัญที่ได้รับการอธิบายอย่างละเอียด เพื่อใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการให้เกิดผลสัมฤทธิ์ เป้าหมายหลักของการบริหารสถานศึกษา คือการสร้างผลสำเร็จในการดำเนินงาน โดยการใช้หลักอริยาบท 4 ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงชี้ให้เห็นว่าเป็นธรรมสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จ หากมีการประยุกต์ใช้อย่างถูกต้อง งานที่ดำเนินการย่อมเกิดผลลัพธ์ที่มีประสิทธิภาพ (ผกา สัตยธรรม, 2544 : 104) จะเห็นได้ว่าสิ่งที่สามารถช่วยให้การทำงานประสบผลสำเร็จได้นั้น สถานศึกษาจึงควรนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักอริยา

บาท 4 มาใช้ ด้วยเหตุผลที่ว่าหลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมที่นำมาซึ่งความสำเร็จอย่างยั่งยืน หากบุคลากรในสถานศึกษาสามารถนำมาบูรณาการเข้ากับงานในการะงานอันได้แก่ งานด้านวิชาการงานด้านบุคคลงานด้านงบประมาณและงานบริหารงานทั่วไปก็จะทำให้การบริหารสถานศึกษาบรรลุตามจุดประสงค์ ทั้งในระดับองค์กรและระดับชาติได้ การพัฒนาคุณภาพการศึกษา หมายความว่า กระบวนการพัฒนาการศึกษาเข้าสู่คุณภาพ ที่สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติ โดยมีการกำหนดมาตรฐานการศึกษา การจัดระบบและโครงสร้าง การวางแผนและการดำเนินงานตามแผน รวมทั้งการสร้างจิตสำนึกให้เห็นว่าการพัฒนาคุณภาพการศึกษาจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และเป็นความรับผิดชอบร่วมกันของทุกคน (พระอภิรักษ์ กนตสีโล, 2563 : 64)

ด้วยเหตุผลที่ได้กล่าวมาข้างต้น ผู้เขียนตระหนักถึงปัญหาและความท้าทายที่เกิดขึ้นในสถานศึกษา ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญที่จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน ดังนั้นการนำหลักอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงที่มีคุณภาพในการบริหารสถานศึกษาจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่ง หลักการดังกล่าวสามารถปรับให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน พร้อมทั้งช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการทุกระบบงาน ส่งเสริมการพัฒนายอย่างต่อเนื่อง และตอบสนองต่อความต้องการของผู้รับบริการได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ การบริหารสถานศึกษาที่ใช้หลักอิทธิบาท 4 ยังสามารถเป็นต้นแบบที่ผู้บริหารโรงเรียนใช้ในการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ มีประสิทธิภาพ และยั่งยืน ทั้งยังช่วยเสริมสร้างความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย พร้อมเป็นแนวทางในการพัฒนาสถานศึกษาให้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ในระยะยาว

การจัดการคุณภาพสถานศึกษา

คุณภาพถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ทุกองค์กรต้องสร้างให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมในทุกมิติ เนื่องจากคุณภาพเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ผู้รับบริการใช้ในการตัดสินใจเลือกใช้สินค้าและบริการ ทั้งในระดับบุคคลและองค์กร สำหรับองค์กรที่สามารถจัดการคุณภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงบริหารกระบวนการทำงานต่าง ๆ ให้มีคุณภาพอย่างแท้จริง จะช่วยให้องค์กรสามารถอยู่รอด เติบโต และแข่งขันได้ แม้ในสถานการณ์ทางเศรษฐกิจที่ทำลาย คุณภาพ คือ 1) ความมีมาตรฐานสูง 2) การไม่มีข้อเสีย 3) ความเหมาะสมกับจุดมุ่งหมาย 4) ความมีคุณค่าคุ้มทุน และ 5) ความสามารถ เปลี่ยนได้หลากหลาย นอกจากนี้ แนวคิดพื้นฐานของคำว่าคุณภาพหมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่สามารถจะปรับปรุงให้ดีขึ้นได้ และไม่มีกระบวนการใดที่สมบูรณ์แบบ ดังนั้นอาจสรุปได้ว่า คุณภาพหมายถึงผลผลิตที่เป็นไปตามมีมาตรฐานหรือข้อกำหนดที่สร้างความพึงพอใจของผู้รับบริการ และการมีต้นทุนการดำเนินงานที่เหมาะสม ตลอดจนมีการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Nightingale, 2002 : 30)

สำหรับด้านสถานศึกษา จะเกี่ยวข้องกับผลผลิตที่เกิดจากการดำเนินการของโรงเรียน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ที่ได้จัดให้มีการพัฒนาการจัดการศึกษาในทางที่ดีมีคุณภาพ ตอบสนองความต้องการและความพึงพอใจของผู้รับบริการ โดยมีปัจจัยในบริหารที่ส่งเสริมการจัดการศึกษาให้เกิดคุณภาพการศึกษาในหลาย ๆ ด้านด้วยกัน ทั้งนี้ คุณภาพการศึกษามีความสัมพันธ์กับปัจจัยที่สนับสนุนการจัดการศึกษา (Haydren, 2000 : 7) เป็นคุณสมบัติที่เกิดขึ้นแก่ผู้เรียนหรือความเจริญงอกงามในทุก ๆ ด้าน อันเป็นผลเนื่องมาจากการได้รับการศึกษา ถ้าเจริญงอกงามมากก็แสดงว่า การศึกษามีคุณภาพมาก ความงอกงามนี้ครอบคลุมตั้งแต่ทักษะขั้นพื้นฐานเช่น การอ่าน การเขียน การคิดเลข ความรู้ ความเข้าใจในวิทยาการต่าง ๆ ที่จำเป็นกับชีวิต ตลอดจนถึงความสามารถในการประกอบอาชีพ เป็นคนดี มีศีลธรรม จริยธรรม และคุณธรรมเป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ รู้จักพัฒนาตนเองให้มีความเจริญก้าวหน้าในทุกด้านอยู่เสมอ และดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสมและมีความสุขในสังคม (เปรมชัย สโรบล, 2550 : 49) ทำให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคมเป็นไปตามเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนดไว้ และมีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไป บุคลากรในหน่วยงานทุกคนมีความสุข และความพึงพอใจ ผลผลิตรวมของสถาบันการศึกษาที่ได้ผลงานเป็นผู้สำเร็จการศึกษา ผลงานและผลการจัดการศึกษา ที่ประกอบด้วยคุณลักษณะหรือคุณสมบัติของผู้ผลิตนั้น อันจะตอบสนองความต้องการของลูกค้า หรือผู้ที่เกี่ยวข้องและมีผลกระทบต่อบุคคล โดยรวมในทางที่ตีน่าปรารถนา (ธ สุนทรายุทธ, 2551 : 470)

ดังนั้นคุณภาพการศึกษาเป็นผลมาจากการจัดการศึกษาที่มีการทำงานเป็นระบบ มีจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน มีการวางแผนและดำเนินงานตามแผน เพื่อทำให้ผู้เรียน ซึ่งเป็นผลผลิตเกิดการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย สติปัญญาและจิตใจ มีคุณธรรม จริยธรรม บรรลุตามจุดหมายที่กำหนด อีกทั้งเป็นที่ยอมรับของประชาชนและชุมชน โดยมีผู้บริหาร ครู นักเรียน บุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องวัตถุประสงค์ การบริหารจัดการ รวมถึงสภาพแวดล้อมอื่น ๆ เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้การศึกษามีคุณภาพ จึงอาจกล่าวได้ว่าสถานศึกษาที่มีคุณภาพ หมายถึง โรงเรียนที่จัดการศึกษาที่มีการควบคุมมาตรฐานการจัดการศึกษาให้ได้มาตรฐาน ตรงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ และนักเรียนมีคุณลักษณะที่สอดคล้องกับความต้องการ ทำให้ผู้ปกครองเกิดความพึงพอใจ

การบริหารสถานศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4

อิทธิบาท แปลว่า บาทฐานแห่งความสำเร็จ หมายถึง สิ่งซึ่งมีคุณธรรม เครื่องให้ลุถึงความสำเร็จตามที่ตนประสงค์ ผู้หวังความสำเร็จในสิ่งใด ต้องทำตนให้สมบูรณ์ ด้วยสิ่งที่เรียกว่าอิทธิบาท ซึ่งจำแนกไว้เป็น 4 คือ 1) ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น 2) วิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น 3) จิตตะ ความเอาใจใส่ฝึกฝนในสิ่งนั้น 4) วิมังสา ความหมั่นสอดส่องในเหตุผลของสิ่งนั้น ธรรม 4 อย่างนี้ ย่อมเนื่องกัน แต่ละอย่าง ๆ มีหน้าที่เฉพาะของตน ฉันทะ คือความพอใจในฐานะเป็นสิ่งที่ ตนถือว่าดีที่สุด ที่มนุษย์เราควรจะได้ ข้อนี้เป็นกำลังใจอันแรกที่ทำให้เกิดคุณธรรมข้อต่อไปทุกข้อ วิริยะ คือ ความพากเพียร หมายถึง

การกระทำที่ติดต่อกัน ไม่ขาดตอน เป็นระยะยาว จนประสบความสำเร็จ คำนี้มีความหมายของความกล้าหาญเจออยู่ด้วยส่วนหนึ่ง จิตตะ หมายถึง ความไม่ทอดทิ้งสิ่งนั้น ไปจากความรู้สึกของตัว ทำสิ่งซึ่งเป็นวัตถุประสงค์นั้นให้เด่นชัด อยู่ในใจเสมอ คำนี้รวมความหมายของคำว่า สมาธิ อยู่ด้วยอย่างเต็มที่ วิมังสา หมายถึงความสอดส่องในเหตุและผลแห่งความสำเร็จ เกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ ให้ลึกซึ้งยิ่ง ๆ ขึ้นไปตลอดเวลา คำนี้รวมความหมายของคำว่า ปัญญาไว้อย่างเต็มที่ (พระธรรมโกศาจารย์, 2551 : หน้า 39)

ในการบริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา ควรยึดหลักธรรมแห่งอิทธิบาท 4 เพื่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาโดยประยุกต์ใช้ในการบริหารงานวิชาการทางการศึกษา ดังนี้ (วรภัทร ภูเจริญ, 2548 : หน้า 13)

ขั้นที่ 1 ฉันทะ ความพอใจ มีการประยุกต์ใช้ในวิธีการดำเนินการ ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 สถานศึกษา ปลุกจิตสำนึกและสร้างความตระหนักให้กับครูและบุคลากรโดยให้เขาได้ตระหนักกว่าจะต้องทำงานด้วยใจรัก ใจศรัทธาต่องานที่ตนได้รับมอบหมายเท่านั้นงานจึงสำเร็จผลตามที่ตนคาดหวังเอาไว้ ขั้นตอนที่ 2 สถานศึกษาสร้างความตระหนักให้กับครูและบุคลากรได้รับรู้ว่างานคือ เกียรติยศ ดังนั้น ผู้ทำงาน คือผู้มีเกียรติยศ การที่จะได้เกียรติยศนั้นมา ต้องทำงานด้วยความรับผิดชอบต่อหน้าที่ รักงานเหมือนชีวิต ขั้นตอนที่ 3 สถานศึกษาให้ครูและบุคลากรได้เกิดจิตอาสางาน เมื่อบุคลากรได้เกิดความตระหนักในการกิจของงานที่จะต้องรับผิดชอบร่วมกันในสถานศึกษาแล้ว จะต้องมีการกำหนดให้ครูและบุคลากรได้ร่วมกันอาสาที่จะทำงานให้ประสบความสำเร็จโดยใช้หลักการร่วมด้วยช่วยกันตาม ระบบ PDCA ร่วมกันวางแผน ร่วมกันดำเนินงาน ร่วมกันตรวจสอบ และร่วมกันปรับปรุง

ขั้นที่ 2 วิริยะ ความพากเพียร มีการประยุกต์ใช้ในวิธีการดำเนินการ ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 ผู้บริหารสถานศึกษาดำเนินงาน ในการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนตามรายการกิจกรรม ดังต่อไปนี้ 1. บริหารสถานศึกษาโดยยึดโรงเรียนเป็นฐาน (School Based Management) บริหารงานแบบให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม เอนักเรียนเป็นตัวตั้ง(เป้าหมายหลัก) ครูเป็นตัวละคร (ตัวเร่งหรือก่อผลทวีคูณ) และผู้บริหารเป็นตัวหาร (ร่วมรับผิดชอบทุกเรื่อง) 2. ผู้บริหารงานตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ โดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับการพัฒนาของบุคลากร ผู้เรียน และชุมชนอยู่เสมอ 3. ผู้บริหารมีภาวะผู้นำ และเสริมสร้างความเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดีแก่ครูและ บุคลากร 4. สรรสร้างองค์การให้สามารถพัฒนาได้ทุกสถานการณ์ ขั้นตอนที่ 2 ส่งเสริมโน้มน้าวให้ครูและบุคลากรปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของครู ดังนี้ คือ 1. มุ่งมั่นพัฒนาผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพของแต่ละคน 2. เพียรพยายามสร้างพัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพและส่งผลต่อการเรียนรู้อย่างรวดเร็วของผู้เรียนเป็นสำคัญ 3. เพียรพยายามให้ครูและบุคลากรได้สร้าง

โอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในทุกสถานการณ์ ไม่จำเป็นเฉพาะในห้องเรียนเท่านั้น โดยถือว่าการเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้ในทุกสถานที่

ขั้นที่ 3 จิตตะ ความคิดมุ่งไป อุทิศตัวอุทิศใจให้แก่สิ่งที่ทำ มีการประยุกต์ใช้ในการดำเนินการ ดังนี้ 1. เรียนให้เกิดความรู้ ความเข้าใจงาน โดยสถานศึกษาส่งเสริมให้ครูได้ใช้เทคโนโลยีการสืบค้นหาความรู้อยู่เสมอ แล้วนำความรู้มาจัดไว้เป็นหมวดหมู่เพื่อนำไปใช้ในการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอน 2. เรียนให้สามารถคิดทักษะในการนำไปประยุกต์ใช้ในการทำงานต่อไป 3. อุทิศตัวอุทิศใจให้เกิดทักษะการวิเคราะห์งานของตนเองได้ 4. มีความคิดที่จะเรียนให้เข้าใจในการประเมินค่าของงานที่ตนเองทำว่า ปัจจุบันโลกกำลังก้าวไปสู่ยุคสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge-Based Society and Economy) ที่ระบบเศรษฐกิจได้มีการเปลี่ยนเป็นการใช้ความรู้เป็นหลัก องค์กรต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องมีการวางแผนและดำเนินการในการสร้างความรู้ โดยมีพื้นฐานและพัฒนาจากข้อมูลที่ต้องเหมาะสม และทันสมัย และต้องรู้จักการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจึงจะก่อให้เกิดความรู้ได้ องค์กรที่จะอยู่รอดในสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้นี้ จะต้องเรียนรู้ให้ทันสถานการณ์ สมาชิกในองค์กรก็ต้องเรียนรู้ร่วมกันเพื่อผลักดันให้องค์กรมุ่งไปสู่การเป็นองค์กรเอื้อการเรียนรู้

สรุปได้ว่า การประยุกต์ใช้อิทธิบาท 4 ในการพัฒนาบริหารสถานศึกษา ฉันทะ ความพอใจ อยากที่จะทำงานนั้น บุคลากรที่ทำงานอาจให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการวางแผน การเรียนรู้ร่วมกันแบบเป็นทีม เพื่อจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้คนเกิดความร่วมมือในการทำงานด้วยตนเองวิริยะ ความขยัน ความเพียร สู้ไม่ถอยการทำงานให้สำเร็จลุล่วงได้ง่าย ต้องใช้ "สติ" ทำจิตใจให้ว่างสงบนิ่ง ตัดความฟุ้งซ่าน ลังเล เบื่อหน่ายออกไป ก็จะเกิด "ปัญญา" จิตตะ ฝึกฝนที่จะทำ จดจ่อ เอาใจใส่กับงานที่กำลังทำอยู่ต้องมีสมาธิกับการงานที่ทำอยู่ ขณะทำงานต้องไม่หลงไปกับสิ่งอื่น ๆ ที่เข้ามาแทรก รวมทั้งการมีสมาธิสั้น ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการทำงานด้วย วิมังสา การใช้ปัญญาในการพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ใคร่ครวญ ไตร่ตรอง ทดลองลงมือปฏิบัติ หากผิดพลาดต้องมีการแก้ไขปรับปรุง คิดใหม่ทำใหม่กว่าได้

การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการพัฒนาที่มีคุณภาพของการบริหารสถานศึกษา

หลักอิทธิบาท 4 หรือ ธรรมที่เป็นเครื่องมือให้ถึงความสำเร็จ ประกอบด้วย ฉันทะ (ความพอใจ), วิริยะ (ความพากเพียร), จิตตะ (ความเอาใจใส่) และ วิมังสา (การใช้ปัญญาไตร่ตรอง) สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพของการบริหารสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพดังนี้

1. ฉันทะ: ความพอใจ

ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการสร้างแรงจูงใจให้ครูและบุคลากรรู้สึกรักและพอใจในงานของตน โดยการจัดสภาพแวดล้อมการทำงานที่ดี เช่น การจัดพื้นที่ทำงานที่เอื้อต่อการสร้างสรรค์ สนับสนุนทรัพยากรที่เพียงพอ และเปิดโอกาสให้บุคลากรได้แสดงศักยภาพอย่างเต็มที่ การส่งเสริมความสำเร็จในงานผ่านการยกย่องและชื่นชมผลงานที่มีคุณภาพอย่างเหมาะสม จะช่วยสร้างกำลังใจและความภาคภูมิใจในบทบาทหน้าที่ของตนเอง นอกจากนี้ ควรมีการจัดกิจกรรมเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในทีม เช่น การจัดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้หรือการพัฒนาทักษะร่วมกัน (สมคิด สกุลสถาปัตย์, 2552 : หน้า 250) โดยการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนและสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน ชุมชน และสังคม จะช่วยให้ครูและบุคลากรรู้สึกมีจุดมุ่งหมายในการทำงาน การมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย เช่น การจัดประชุมระดมความเห็นเพื่อวางแผนพัฒนาสถานศึกษา จะช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของในงานที่ทำ และเพิ่มความพอใจในผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น เป้าหมายควรเน้นการพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพทั้งในด้านวิชาการ คุณธรรม และทักษะชีวิต รวมถึงการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืนเมื่อบุคลากรมีความพอใจในงานที่ทำ พวกเขาจะมีความสุขและพร้อมทุ่มเทในการพัฒนาสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมาย การทำงานอย่างมีความสุขยังช่วยลดความเครียดและเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพของการศึกษาและการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนในระยะยาว (วิลาวณิชย์ จารุอริยานนท์, 2553 : หน้า 355)

สรุปได้ว่า ฉันทะ หรือความพอใจในสิ่งที่ทำ เป็นพื้นฐานสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างคุณภาพการบริหารสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรผ่านการสนับสนุนด้านสภาพแวดล้อมการทำงาน การยกย่องผลงาน และการพัฒนาความสัมพันธ์ในทีม จะช่วยให้ครูและบุคลากรรู้สึกมีคุณค่าในบทบาทหน้าที่ของตน การกำหนดเป้าหมายร่วมกันที่ชัดเจนและตอบสนองต่อความต้องการของนักเรียนและชุมชนยังช่วยสร้างความรู้สึกมีส่วนร่วมและความเป็นเจ้าของในงานที่ทำ ส่งผลให้เกิดความพึงพอใจและความสุขในการปฏิบัติงาน เมื่อบุคลากรมี "ฉันทะ" ในการทำงาน พวกเขาจะพร้อมทุ่มเทเพื่อพัฒนาสถานศึกษาอย่างเต็มที่ ความสุขและความพอใจในงานยังช่วยลดความเครียดและเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน ซึ่งส่งผลต่อความสำเร็จในเป้าหมายของสถานศึกษาและการพัฒนาผู้เรียนอย่างยั่งยืน

2. วิริยะ: ความพากเพียร/ความมุ่งมั่น

วิริยะ หรือความพากเพียร หมายถึงความมุ่งมั่นและตั้งใจจริงในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นคุณสมบัติสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาในการนำพาองค์กรให้ก้าวข้ามอุปสรรคและสร้างความก้าวหน้า ผู้บริหารต้องมีความมุ่งมั่นในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เช่น การจัดสรรงบประมาณที่จำกัดให้มีประสิทธิภาพ การบริหาร

ทรัพยากรบุคคลอย่างเหมาะสม และการหาทางเลือกในการสนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็น การมองหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่สร้างสรรค์ เช่น การร่วมมือกับชุมชนหรือองค์กรภายนอก จะช่วยสร้างโอกาสใหม่ ๆ ให้สถานศึกษา ความ پاکเพียรยังสะท้อนผ่านการพัฒนาหลักสูตรที่ตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยี ผู้บริหารควรผลักดันให้เกิดการปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับทักษะในศตวรรษที่ 21 เช่น การบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลในห้องเรียน หรือการเสริมสร้างทักษะชีวิตและความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้ นักเรียนพร้อมเผชิญกับโลกอนาคต (พระกิตติธาร์ กิตติวุฒโฒ (วิไลวงศ์), 2560 : 75) ผู้บริหารที่มีความมุ่งมั่นจะสนับสนุนให้ครูและบุคลากรได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งในรูปแบบของการอบรม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายโรงเรียนอื่น หรือการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาศักยภาพ การส่งเสริมให้บุคลากรมีความรู้ใหม่ ๆ และนำไปปรับใช้ในงาน จะช่วยให้สถานศึกษามีความก้าวหน้าอย่างยั่งยืน การแสดงออกถึงวิริยะจะสร้างความมั่นใจให้กับบุคลากรและผู้เรียน ทำให้ทุกฝ่ายมีแรงบันดาลใจในการพัฒนาตนเองและสถานศึกษา เมื่อความ پاکเพียรกลายเป็นวัฒนธรรมองค์กร สถานศึกษาจะสามารถก้าวผ่านปัญหาและความท้าทายต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยกระดับคุณภาพการศึกษาสู่ความสำเร็จในระยะยาว การเน้นความสำคัญของ "ฉันทะ" จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เข้มแข็ง และนำพาสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จในระยะยาว

สรุปได้ว่า วิริยะ หรือความ پاکเพียร เป็นคุณสมบัติสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาในการเผชิญหน้าและแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น ด้วยความมุ่งมั่นและตั้งใจจริง ผู้บริหารสามารถจัดการกับข้อจำกัด เช่น งบประมาณ บุคลากร และทรัพยากรที่มีอย่างจำกัด ผ่านการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและสร้างสรรค์ การพัฒนาหลักสูตรที่ทันสมัย และตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคม เช่น การเสริมทักษะดิจิทัลและทักษะชีวิต ยังสะท้อนถึงความมุ่งมั่นในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียน นอกจากนี้ การสนับสนุนให้ครูและบุคลากรมีโอกาสรเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เช่น การอบรมหรือการใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาตนเอง ช่วยเสริมสร้างศักยภาพและความมั่นใจในการปฏิบัติงาน ความ پاکเพียรในการพัฒนาทั้งระบบยังสร้างแรงบันดาลใจให้บุคลากรมีความทุ่มเทในหน้าที่ เมื่อความ پاکเพียรกลายเป็นรากฐานของการบริหาร สถานศึกษาจะสามารถก้าวข้ามอุปสรรคต่าง ๆ และสร้างความสำเร็จในระยะยาวอย่างยั่งยืน การนำหลัก "วิริยะ" มาใช้จึงเป็นกุญแจสำคัญในการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาและสร้างผลลัพธ์ที่ดีให้กับนักเรียนและสังคมโดยรวม

3. จิตตะ (ความเอาใจใส่) ในการบริหารสถานศึกษา

ความเอาใจใส่ของผู้บริหารสะท้อนผ่านการติดตามผลและประเมินความก้าวหน้าของการดำเนินงานในสถานศึกษาอย่างสม่ำเสมอ เช่น การตรวจสอบ

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน การวิเคราะห์ความสำเร็จของโครงการต่าง ๆ และการรับฟังความคิดเห็นจากครูและบุคลากร การติดตามผลเหล่านี้ช่วยให้สามารถปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง การเอาใจใส่นักเรียน ครู และผู้ปกครองเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างบรรยากาศที่อบอุ่นและเป็นมิตรในสถานศึกษา ผู้บริหารควรเปิดช่องทางสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ เช่น การพบปะพูดคุย การประชุมร่วม หรือกิจกรรมที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและครอบครัว การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับทุกฝ่ายจะช่วยให้สถานศึกษากลายเป็นพื้นที่แห่งความสุขและความร่วมมือ เช่น ปัญหาของนักเรียนในเรื่องการเรียนหรือพฤติกรรม ปัญหาของครูในด้านภาระงาน หรือปัญหาด้านการสื่อสารกับผู้ปกครอง ผู้บริหารควรแสดงบทบาทผู้นำในการช่วยวิเคราะห์และหาทางแก้ไขอย่างสร้างสรรค์ เช่น การจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือการสร้างโครงการช่วยเหลือเฉพาะด้าน เมื่อผู้บริหารแสดงออกถึงความเอาใจใส่ต่อทุกฝ่ายในสถานศึกษา จะช่วยสร้างความไว้วางใจและความร่วมมือในองค์กร ส่งผลให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพ และเกิดบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาที่ดีขึ้นอย่างยั่งยืน (พระศรายุทธ วชิรปัญญา, 2565)

สรุปได้ว่า จิตตะ หรือความเอาใจใส่ เป็นหัวใจสำคัญของการบริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพ ผู้บริหารควรให้ความสำคัญกับการติดตามผลและประเมินความก้าวหน้าของการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงแผนงานให้เหมาะสม การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนักเรียน ครู ผู้ปกครอง และชุมชน ช่วยส่งเสริมบรรยากาศที่อบอุ่นและเป็นมิตรในสถานศึกษา นอกจากนี้ การใส่ใจในปัญหาของทุกระดับ เช่น ปัญหาด้านการเรียนของนักเรียน ภาระงานของครู หรือความไม่เข้าใจกันระหว่างผู้ปกครองและโรงเรียน และการสนับสนุนให้เกิดการแก้ไขอย่างสร้างสรรค์ ช่วยสร้างความไว้วางใจและความร่วมมือในองค์กร เมื่อผู้บริหารแสดงออกถึงความเอาใจใส่ต่อทุกฝ่าย จะส่งผลให้สถานศึกษาเป็นพื้นที่แห่งความสุข ความไว้วางใจ และการเรียนรู้อย่างยั่งยืน ทั้งยังช่วยสร้างความสำเร็จในทุกด้านของการบริหารและพัฒนาคุณภาพการศึกษาในระยะยาว

4.วิมังสา : การใช้ปัญญาไตร่ตรอง

การใช้ปัญญาไตร่ตรองเริ่มต้นที่การวางแผนเชิงกลยุทธ์ โดยอาศัยข้อมูลและข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้อง เช่น ผลการเรียนรู้ของนักเรียน ความต้องการของชุมชน และทรัพยากรที่มีอยู่ ผู้บริหารควรวางแผนพัฒนาสถานศึกษาที่ตอบโจทย์ความเปลี่ยนแปลงในสังคมและความต้องการของผู้เรียน เช่น การพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับทักษะในศตวรรษที่ 21 หรือการจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน หลังจากการดำเนินงาน ผู้บริหารควรเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อติดตามความก้าวหน้าและประเมินผลสำเร็จของโครงการ เช่น การใช้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การประเมินความคิดเห็นของครูและผู้ปกครอง และการสำรวจสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ใน

โรงเรียน ข้อมูลเหล่านี้จะช่วยชี้จุดแข็งและจุดที่ต้องปรับปรุง เพื่อปรับกระบวนการให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากขึ้น การตัดสินใจของผู้บริหารอยู่บนพื้นฐานของการพิจารณาที่รอบคอบและการใช้เหตุผลอย่างมีวิจารณญาณ การชั่งน้ำหนักระหว่างข้อดีและข้อเสียของทางเลือกต่าง ๆ รวมถึงการคาดการณ์ผลกระทบระยะยาว จะช่วยให้การตัดสินใจมีคุณภาพและส่งผลดีต่อสถานศึกษา เมื่อผู้บริหารใช้ปัญญาไตร่ตรองอย่างเหมาะสม สถานศึกษาจะได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องด้วยแนวทางที่มีประสิทธิภาพ การวางแผนและตัดสินใจที่มีคุณภาพจะช่วยยกระดับคุณภาพการศึกษา สร้างความเชื่อมั่นในองค์กร และส่งเสริมความสำเร็จในระยะยาว (พระวุฒิพงษ์ ถาวรจิตโต, 2553 : 3)

สรุปได้ว่า วิมังสา หรือการใช้ปัญญาไตร่ตรอง เป็นหลักสำคัญที่ช่วยให้การบริหารสถานศึกษามีประสิทธิภาพและยั่งยืน ผู้บริหารควรใช้ข้อมูลและข้อเท็จจริงในการวางแผนเชิงกลยุทธ์เพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้ตอบสนองความต้องการของนักเรียน ชุมชน และสังคม เช่น การพัฒนาหลักสูตรที่เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยี การประเมินผลการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ เช่น การวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หรือการสำรวจความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จะช่วยให้สามารถระบุจุดแข็งและจุดที่ต้องปรับปรุงได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ การตัดสินใจของผู้บริหารควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของการพิจารณาอย่างรอบคอบ โดยคำนึงถึงทั้งประโยชน์และผลกระทบในระยะยาว เมื่อผู้บริหารนำหลัก "วิมังสา" มาใช้ในการวางแผน ประเมินผล และตัดสินใจ สถานศึกษาจะพัฒนากระบวนการต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องด้วยแนวทางที่เหมาะสมและโปร่งใส ซึ่งจะช่วยสร้างความเชื่อมั่นให้กับบุคลากรและผู้ปกครอง รวมถึงส่งเสริมคุณภาพการศึกษา และความสำเร็จในระยะยาว

องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการศึกษาการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการพัฒนาคุณภาพของการบริหารสถานศึกษา สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ได้ดังนี้

1. **ฉันทะ (ความพอใจ)** การสร้างแรงจูงใจและสภาพแวดล้อมการทำงานที่ดี ช่วยให้บุคลากรมีความพึงพอใจและทุ่มเทในการทำงาน ส่งผลให้การพัฒนาสถานศึกษามีประสิทธิภาพและยั่งยืน
2. **วิริยะ (ความพากเพียร)** ความมุ่งมั่นในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาหลักสูตร ที่ตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลง ช่วยยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ และเสริมสร้างความทุ่มเทในบุคลากร
3. **จิตตะ (ความเอาใจใส่)** การติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนักเรียน ครู และผู้ปกครอง ส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี และสร้างความไว้วางใจในองค์กร

4. วิมังสา (การใช้ปัญญาไตร่ตรอง) การวางแผนและตัดสินใจโดยใช้ข้อมูล และการพิจารณาอย่างรอบคอบ ช่วยปรับปรุงกระบวนการบริหารให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและชุมชน

สรุป

การนำหลักอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษาช่วยพัฒนาคุณภาพและความยั่งยืนขององค์กร ฉันทะ ส่งเสริมให้บุคลากรมีความรักและพอใจในงาน ผ่านการสร้างแรงจูงใจและสภาพแวดล้อมที่ดี วิริยะ เน้นความพยายามและความอดทนในการแก้ปัญหา บริหารทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน จิตตะ มุ่งเน้นความเอาใจใส่ ติดตามผลการดำเนินงาน สร้างความสัมพันธ์ที่ดี และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย วิมังสา ใช้ปัญญาและการวิเคราะห์อย่างรอบคอบ วางแผนเชิงกลยุทธ์ และปรับปรุงการบริหารอย่างต่อเนื่อง การบูรณาการหลักธรรมเหล่านี้ช่วยให้สถานศึกษาดำเนินงานอย่างมีเป้าหมาย โปร่งใส และตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงได้ดี นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาและสร้างรากฐานที่มั่นคงสำหรับอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545, กรุงเทพมหานคร: ศุภสภา.
- ทวี มณีสาย และ ชัยสมร ทนทาน. (2563). การบริหารงานคุณภาพในองค์กร, กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ จำกัด.
- ธร สุนทรายุทธ. (2551). การบริหารจัดการเชิงปฏิรูป: ทฤษฎีวิจัย และปฏิบัติทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: เนติกุลการพิมพ์.
- เปรมชัย สโรบล. (2550). ปัจจัยการบริหารที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ผกา สัตยธรรม. (2544). คุณธรรมของครู, กรุงเทพมหานคร: พลอยเพชร.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต). (2551). ทำอย่างไรจึงจะเรียนเก่ง, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระวุฒิพงษ์ ถาวรจิตโต (รักเรียน). (2553). การนำหลักอริยบท 4 มาใช้ในการปฏิบัติงาน: ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระกิตติ์ กิตติวุฒโฒ (วิไลวงศ์). (2560). การบริหารแบบมีส่วนร่วมตามหลักอริยบท 4 ของโรงเรียนมัธยมสงฆ์แขวงหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระอภิรักษ์ กนตสีโล (สิงมาดา). (2563). การบริหารสถานศึกษาตามหลักอริยบท 4 ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอำเภอนาดูน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2. วารสาร Journal of Modern Learning Development, 5(4), 64.
- พระศรายุทธ วชิรปัญญา. (2565). กลยุทธ์การบริหารงานวิชาการตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เขต 5. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รังสิมา มั่นใจอารีย์. (2547). การพัฒนางานด้วย ระบบคุณภาพ และเพิ่มผลผลิต. กรุงเทพมหานคร: พัฒนาการวิชาการ.
- วรภัทร ภูเจริญ. (2548). องค์กรแห่งการเรียนรู้และการบริหารความรู้, กรุงเทพมหานคร: อริยชน.

- วิลาวัลย์ จารุอริยานนท์. (2553). การพัฒนารูปแบบการบริหารการเปลี่ยนแปลงเพื่อการขับเคลื่อนการจัดการความรู้สำหรับมหาวิทยาลัยราชภัฏ. ใน ปริญาครุศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมคิด สกุลสถาปัตย์. (2552). รูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีประสิทธิผลในการปฏิรูปการศึกษาแบบยั่งยืน. ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2562). การศึกษาแนวโน้มความต้องการกำลังคนโดยยึดพื้นที่เป็นฐาน. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2563). AI เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ (หนังสืออิเล็กทรอนิกส์) สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- Hayden, M. & Thomson, J. (2000). International Schools International Education, London: Routledge.
- Lunenberg, F. C. & Ornstein. (2004). A.C., Education Administration, 4th ed., Belmont: Thomson Learning.
- Nightingale, Kath. (2002). Taxation 2001-2002: updated: theory and practice, New York: Financial Times Prentice Hall.